

YAPON TILI VA O'ZBEK TILIDAGI HURMAT SHAKLLARI QIYOSIY TAHLILI

O'zbekiston Davlat Jahon Tillari universiteti

Sharq filologiyasi fakulteti, FYAP2410 guruh talabasi

Xolboyeva Farangiz Ibrohim qizi

Annotatsiya: Dunyoda har bir jamiyatning o'zligi mavjud bo'lib, unda xalqning madaniy hayoti, jamiyatdagi kishilar bir-biriga bo'lgan muloqoti kabi jihatlari tushuniladi. Shu jihatdan yapon va o'zbek xalqlarining so'zlashuv nutqi ham ushbu xalqlarning o'zligi hisoblanib, ularni o'rganish ikki xalqning muloqot madaniyati haqida churroq tushunchaga ega bo'lishga imkon beradi. Ushbu maqolada yapon xalqining qadimdan shakllanib kelgan 敬語 けいご-keigo ya'ni hurmat shakli va o'zbek xalqidagi hurmatning ifoda etilish uslublari haqida batafsil yoritib beriladi va ikki xalq ,ikki xil madaniyatning o'xshash jihatlari solishtirib yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: keigo, yapon , o'zbek, xalq, madaniyat, so'zlashuv uslubi, sonkeigo, kenjougo, teineigo

Аннотация: каждое общество в мире имеет свою идентичность, под которой понимаются такие аспекты культурной жизни людей, как общение людей в обществе друг с другом. В этом отношении разговорная речь японского и узбекского народов также является самобытной для этих народов, изучение которой позволяет лучше понять культуру общения двух народов. В этой статье будет подробно рассказано о давней форме уважения японского народа 敬odaoda-Кейго ,то есть о способах выражения уважения у узбекского народа, и будет освещено сравнение схожих аспектов двух народов, двух разных культур.

Ключевые слова: Кейго, японский, узбекский, народный, культура, разговорный стиль, sonkeigo, kenjougo, teineigo

Abstract: Every society in the world has its own identity, which includes aspects such as the cultural life of the people and the communication between people in the society. In this regard, the spoken speech of the Japanese and Uzbek peoples is also considered the identity of these peoples, and studying them allows us to have a better understanding of the communication culture of the two peoples. This article provides a detailed explanation of the long-established Japanese language 敬語 けいご-keigo, that is, the form of respect, and the methods of expressing respect in the Uzbek people, and compares and highlights the similar aspects of the two peoples and two different cultures.

Keywords: keigo, Japanese, Uzbek, people, culture, style of speech, sonkeigo, kenjougo, teineigo

Yaponlar orasida qadimdan ijtimoiy pog'onaga e'tibor kuchli bo'lgan va hozir ham davom etmoqda. Buni insonlarning nutq jarayonidagi yoshi, kim ekanligi va vaziyati taqazosida muamala qilinishining farqlanishi va bu farq shunchaki farq emas balki buning uchun alohida so'zlardan foydalanilishidan ham bilish mumkin. Bunda 敬語 けいご keigo (xushmuomalalik iboralari) dan foydalaniladi.¹ Xushmuomalalikning 3 xil shakli mavjud bo'lib, ulardan so'zlovchi va suhbatdosh yoki 3-shaxs o'rtasidagi o'zaro munosabatlardan kelib chiqqan holda foydalaniladi. けいご ni qo'llashning 3 asosiy holatlari mavjud: 1. Agar so'zlovchi suhbatdoshidan kichikroq yoki ijtimoiy mavqeyi pastroq bo'lsa;

¹ Suzuki, T. (2005). Japanese Honorifics and Social Hierarchy. Tokyo: Tokyo University Press.

2. Agar so'zlovchi o'z suhbatdoshi bilan notanish va birinchi bor ko'rishib turgan bo'lsa ;

3. shuningdek うち—そと (uchi-soto) ichkari va tashqari munosabatlariga ham e'tiborli bo'lishi lozim. So'zlovchi mansub bo'lgan ijtimoiy guruh うち uchi ya'ni uy/ichkari , boshqa guruh —そと soto ya'ni tashqari tarzida tushuniladi. Agar so'zlovchi うちの人 uchinohito ichkari yoki oila vakili bo'lgan shaxsning bajargan ish-harakatini そとの人 sotonohito tashqari odamiga nisbatan qo'llamoqchi bo'lsa , hattoki o'zi mansub bo'lgan guruh vakili o'zidan katta yoki yuqori martabali shaxs bo'lsa ham, xuddi o'ziga nisbatan qo'llaydigan kamtarinlik shaklidan foydalanishi mumkin. 敬語 けいご keigo turlari:

1. 尊敬語 そんけいご sonkeigo (hurmat shakli)

2. 謙讓語 けんじょうご kenjougo (kamtarinlik shakli)

3. 丁寧語 ていねいご teineigo (xushmuomalalik shakli)

尊敬語 そんけいご sonkeigo hurmat shakli hisoblanib unda fe'llarning maxsus shaklidan foydalaniladi. Misol; 言います (iimasu) — aytaman → おっしゃいます (osshaimasu) — aytmoq (hurmat bilan) . Rahbar, o'qituvchi, mijoz kabi mavqei yuqori shaxs haqida gapirganda qo'llaniladi. Bundan tashqari ot, sifat va ravish oldidan お(o') yoki ご(go') ni qo'llab maxsus hurmat shakli mavjud bo'lmagan so'zlarning hurmat shaklini yasash mumkin. 謙讓語 けんじょうご kenjougo (kamtarinlik shakli) da o'z harakatlaringizni mijoz, mehmon, yuqori martabali shaxs oldida pastga olishda ishlatiladi. Ushbu kamtarinlik shaklida ham fe'llarning maxsus shakllari mavjud. Masalan; 言います (iimasu) — aytaman → 申し上げます (moushimasu) — aytaman (kamtarlik bilan). 丁寧語 ていねいご

teineigo(xushmuomalalik shakli) Oddiy hurmat shakli bo'lib, har qanday rasmiy va kundalik vaziyatda qo'llanilishi mumkin. Misol: 行く (iku) — boraman → 行きます (ikimasu) — boraman (odob bilan); きれい (kirei) — chiroyli → きれいです (kirei desu) —

chiroyli (muloyim shaklda): Tanish bo'lmagan shaxslar, mehmonlar bilan yoki umumiy suhbatlarda qo'llaniladi²

Umumiy qilib aytganda:

Sonkeigo — boshqa odamni hurmat qilish.

Kenjougo — o'z harakatingizni pastga olib gapirish

Teineigo — oddiy muloyimlikning ifodasi hisoblanadi³

O'zbek tilidagi hurmatlilik shakllari. O'zbek tili va madaniyatida ham jamiyatda bir-birini hurmatlash, ezozlash muhim jihat hisoblanadi. Bunda muloqot jarayonida sizlash, so'zlar so'nggida lar qo'shib ifodalash imkoni mavjud. Nafaqat o'zidan kattalar, ustoz-murabbiylar, keksalarga va ota-onalarga nisbatan balki o'zidan kichik bo'lgan yoshdagi shaxslar va o'zi bilan tengqur bo'lgan kishilarga murojaatda ham ishlatiladi. ⁴

Masalan; kel (oddiy buyruq shaklda) _ keling(hurmat ma'noda)

Bundan tashqari ba'zi bir so'zlarni hurmat yuklab murojaat qilishda ham ishlatish mumkin: taqsir, janob kabi holatlarda ham sizlab gapirilsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Bundan ko'rinib turibdiki o'zbek tilidagi sizlash juda muhim o'ringa ega . Bu orqali kishilar o'zlarining kamtarin muomalasini saqlashadi, kishilarga hurmatini namoyon qiladi va xuddi shunday o'zlarining hurmat-

² Japan Foundation. (2020). Introduction to Keigo.

³ Ishikawa, Y. (2010). Sociolinguistic Politeness in Japanese. London: Routledge.

⁴ "O'zbek tilida muomala madaniyati", www.ziyouz.uz, 2022-yil. <https://ziyouz.uz/ilm-va-fan/til-va-adabiyot/ozbek-tilida-muamala-madaniyati/>

ehtiromlarini yanada qadrlı ekanligini anglatadi. Lar shakli fe'ning ham ot ning ham so'nggida birdek qo'shiladi. Masalan; onam keldi (oddiy shakl ammo hurmatsizlik emas) onamlar keldilar (hurmat shakl).

Nutq jarayonidagi suhbatdoshga bo'lgan hurmat va ishonchni nafaqat so'z va yumshoq iboralar ishlatilish bilan isbotlanadi, balki shu o'rında so'z ohangidagi yumshoqlik, yoqimlilik va kishiga tabassum bilan gapirish ham suhbatdoshga bo'lgan hurmatni namoyon qiladi. Bunday muloqot madaniyati o'zbek tilida qadimdan shakllanib kelingan va o'zbek xalqining o'zligi, sha'ni va iftixorining yorqin namunasi hisoblanadi.

Demak, har ikki til ham hurmat shakllarini juda qadrlaydi va o'ziga xos uslubda ifodalaydi. Quyida yapon va o'zbek tilidagi hurmatni bildirish shakllari qanday ekanligi taqqoslanadi. 1) Yapon tilida hurmatni ifodalash juda qat'iy belgilangan va buning uchun alohida bo'lgan けいご keigo dan foydalaniladi. O'zbek tilida esa nisbatan sodda bo'lgan sizlash uslubi yoki so'z ohirida lar qo'shiladi. 2) Ko'pchilik fe'llarning tubdan boshqa shaklda o'zgarishini yapon tilida guvohi bo'lgan bo'lsak, o'zbek tilida maxsus fe'l o'zgarishlari yapon tiliga qarama-qarshi juda kam bo'lib -siz, -ing qo'shimchalari yetarli. 3) suhbat jarayonida qat'iy さんけいご sonkeigo ga rioya qilinadi. O'zbek tilida esa norasmiy -sen ; rasmiy -siz qo'shimchalarini qo'llash orqali farqlanadi.⁵

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, yapon tilida hurmatni ifodalash juda qat'iy va ko'p so'zlar hurmat shakliga tubdan o'zgarganligini ko'rdik. Bunda 敬語けいご ning ishlatilishi yorqin namuna. O'zbek tilida esa yapon tilidagichalik qat'iy bo'lgan qoidalar yo'q. Ammo shunga qaramay til va madaniyat uyg'unligi natijasidagi paydo bo'lgan hurmat shakllari; sizlab chaqirish yoki ohangdagi yumshoqlik

⁵ Comrie, B. (1981). Language Universals and Linguistic Typology. Oxford: Blackwell Publishing.

mavjud. Ikki tilda ham ikki madaniyatda ham suhbatdoshning hurmatiga bo'lgan e'tibor tahsinga sazovor. Va ular shu ikki tilning va butun xalqning namunasi, yuzi deb anglanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1.Suzuki, T. (2005). Japanese Honorifics and Social Hierarchy. Tokyo: Tokyo University Press.
- 2.Comrie, B. (1981). Language Universals and Linguistic Typology. Oxford: Blackwell Publishing.
- 3.Ishikawa, Y. (2010). Sociolinguistic Politeness in Japanese. London: Routledge.
4. Xudoyberganova, D. (2016). O'zbek tilshunosligi asoslari. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
- 5.Vakhabova, X. (2022). Linguistic and cultural analysis of the concept "politeness" in the Uzbek information field. *Semiotica*, 258, 73–91. <https://doi.org/10.1515/sem-2023-0141>
- 6.Derible, A. (2024, June 7). Gender- and age-related constraints in Japanese politeness marking: A statistical analysis of the Tokyo Story characters' usage of keigo. *International Linguistics Research*, 7(2), 13. <https://doi.org/10.30560/ilr.v7n2p13>
- 7.Ziyouz.uz. (2022). O'zbek tilida muomala madaniyati. Retrieved from <https://ziyouz.uz/ilm-va-fan/til-va-adabiyot/ozbek-tilida-muamala-madaniyati/>
- 8.Japan Foundation. (2020). Introduction to Keigo. Retrieved from <https://www.jpjf.go.jp/e/project/japanese/teach/keigo/>